

Zahraníční politika

Turecko a Evropa

Turecko a Německo

- 1790 – Dohoda o míru a přátelství s Pruskem
- 1. pol. 20 století – stavba železnice Istanbul – Bagdád
- Po roce 1933 – Turecko – příjem uprchlíků z Německa (židé, levice a liberálové, akademici, inženýři ,... - turecké univerzity a rozvoj tureckých továren
- 1941 – Německo – turecká smlouva o přátelství
- 2/1945 Turecko vyhlásilo válku Německu
- Během studené války se vazby díle prohlubovaly
- Následně v 60. letech - gradace s podpisem dohody o nábore pracovníků mezi Tureckem a Německem přistěhovalo do Německa mnoho tureckých občanů

- Změny v globální politice od poloviny šedesátých let do konce osmdesátých let jasně daly turecké diplomacii několik nových příležitostí, ty však byly spojeny novými problémy
- S tím, jak se globální podmínky změkčovaly, se prosazovaly i ty regionální
- Ve svých vztazích s velmocemi využilo Turecko možnosti lepšího vztahu se SSSR byť možná opožděně, rozšířením ekonomických příležitostí a přeměnou Moskvy z nepřátelské na neutrální sílu v otázce Kypru
- V důsledku toho využilo Turecko své schopnosti získat strategické, ekonomické i politické postavení (na obou stranách studené války)
- Mezi Tureckem a jeho severním sousedem však existovaly poměrně omezené limity

- Tváří v tvář klasickému výběru mezi aliancí a neutralitou zůstalo Turecko vůči západní alianci oddané
- Je pravda, že vnímání sovětské hrozby se v 60. letech podstatně změnilo
- Bezpečnost průlivů - střed pozornosti Turků i západních mocností téměř dvě století - se stala díky vývoji jaderných zbraní a mezikontinentálních střel méně důležitou otázkou
- Na druhé straně se Turecko nemohlo odtrhnout od západního společenství, jako konečnou ochranu proti Varšavské smlouvě, jakož i jako zdroj vojenské a hospodářské pomoci, který by pravděpodobně nebyl jinak dostupný
- Turecká neutralita by pravděpodobně překonala výhodu Řecka a sovětské politiky na Středním východě a ve východní Evropě Turky neinspirovaly s důvěrou. Ecevitovo tvrzení, že přijalo nové politiky, neznamenal nic jiného než změnu tónu a bylo v 80. letech docela rychle opuštěno. Proto turecké členství v NATO přežilo jak „Johnsonův dopis“ z roku 1964, tak embargo na zbraně

- B. Ecevitovo tvrzení, že přijali novou politiku, neznamenal nic jiného než změnu tónu a bylo v 80. letech docela rychle opuštěno
- Proto turecké členství v NATO přežilo jak „Johnsonův dopis“ z roku 1964, tak embargo na zbraně Kongresu z let 1975–8
- Během 80. let se většina emocí vytratila z argumentu, protože v první polovině desetiletí bylo jen málo námitek k posílení tureckých vazeb s USA, zatímco ve druhé polovině byl T. Özal v šťastné pozici byl schopen pokračovat v závazku Turecka k alianci a současně zlepšit vztahy s SSSR

- Napojení Turecka na západ
- V.B. – zvláštní postavení – spoluurčovatel kyperské dohody z roku 1960
- Z. Německo – největší obchodní partner Turecka
- Vztahy Turecka se západní Evropou – modifikováno vztahy s USA; tedy Turecko nebylo samostatným aktérem jako před rokem 1945
- 07/1959 – Žádost Turecka o členství v EHS
- 1963 podepsána dohoda o přidružení
- Na turecké straně byly důvody žádosti spíše politické než hospodářské
- Mezinárodní uznání za člena západního společenství bylo cílem tureckých vůdců od dob Tanzimatu a bylo považováno za logické rozšíření tureckého členství v NATO a v dalších západních institucích

- Tureckým motivem bylo mimo jiné i snaha „vyhýbit“ se Řecku
- K pobídce přispěl ekonomický cíl získat snadnější přístup na trh do EHS, který již představoval asi 35% tureckého vývozu
- Na straně EHS existovaly určité pochybnosti, zejména ve Francii, pokud jde o to, zda by Turecko mohlo být považováno za „evropský“ stát, ale vše bylo překonáno uznáním strategické úlohy Turecka ve studené válce
- Zatímco hlavní motivace k podpisu dohody o přidružení z roku 1963 byly politické, její obsah byl téměř výhradně ekonomický
- Nastíňuje proces, kterým má Turecko dosáhnout celní unie se Společenstvím, po které by mělo následovat možné plné členství, a to ve třech fázích

- Přípravná fáze - měla trvat od roku 1964 do roku 1973, by EHS rozšířilo preferenční obchodní podmínky na Turecko plus určitou přímou finanční pomoc
- Následovat měla přechodná fáze, během něhož by obě strany odstranily překážky obchodu a další překážky obchodu, aby se vytvořila celní unie
- Jakmile by uplatňování dohody postoupilo dostatečně daleko na to, aby Turecko splnilo povinnosti vyplývající z členství podle článku 28 „prozkoumají možnost přistoupení Turecka ke Společenství“
- Tímto způsobem se stávající členské státy nezavázaly k přijetí Turecka jako plnoprávného člena Společenství, jak se někteří turečtí komentátoři pokusili argumentovat, ale alespoň souhlasili s tím, že tuto otázku zváží v budoucnu
- Z politického hlediska bylo pro Turecko nejdůležitějším symbolické uznání tehdejšího předsedy Evropské komise Waltera Hallsteina, že „Turecko je součástí Evropy“

Dohoda ustavující přidružení mezi Evropským hospodářským společenstvím a Tureckem tzv. Ankarská dohoda

- Společný trh byl projektem západoevropských států, nicméně za touto vznešenou myšlenkou se skrývá snaha vymanit se z vlivu dvou mocných rivalů USA a SSSR
- Některé evropské země se spojily v roce 1957, kdy byly podepsané Římské smlouvy (tzv. „Šestka“) a jiné daly přednost EFTA/ESVO (tzv. „Sedmička“)
- V druhé polovině 20. století se do tohoto sjednocovacího procesu zapojily i dvě země geograficky poměrně dost vzdálené od centra tehdejší evropské hospodářské integrace Turecko a Řecko
- Pro Turecko tu byly hned dvě možnosti, jak se začlenit do společného západoevropského trhu: EHS nebo EFTA
- Rozhodnutí Turecka připojit se do EHS, nebylo rozhodnutím jednoho okamžiku, ale dlouhodobým sledováním a tureckým zájmem o úzkou spolupráci se západní Evropou
- Což dokládá turecké členství v Radě Evropy, v OEEC a v roce 1952, během první vlny rozšiřování, bylo Turecko přijato za člena NATO

- Rada Evropy – sídlo Štrasburk, 47 členů od roku 1949 i Turecko
- Orgány:
  - Generální tajemník – vede a zastupuje Radu Evropy navenek Výbor ministrů – rozhodovací orgán,
  - Parlamentní shromáždění – hlavní poradní orgán,
  - Komisař pro lidská práva – nezávislá funkce zabývající se případy porušování lidských práv
  - Kongres orgánů místní a regionální samosprávy – je zodpovědný za posilování demokracie na místní a regionální úrovni, v současnosti čítá okolo 635 zástupců reprezentujících na 200 tisíc místních a regionálních samospráv,
  - Konference mezinárodních a nevládních organizací – zastupuje občanskou společnost a podporuje větší míru participace při demokratickém zřízení a procesu rozhodování

- Turecko a Řecko se ocitly na periférii, ale bylo zcela zřejmé, že se užší spolupráce se západní Evropou nemohou jen tak vzdát, zaprvé oba státy byly aktivní v mnoha západoevropských organizacích a západní Evropa byla jejich největším obchodním partnerem
- Turecká vláda se nebyla schopna rozhodnout, jaký vztah by mělo Turecko mít k „Šestce“
- Římské smlouvy byly analyzovány, ale z čistě praktického hlediska bylo rozhodnuto „pozorovat a čekat“
- Nicméně v roce 1959 podalo žádost o přidružení Řecko a to se stalo hybným motorem pro Turecko, které záhy udělalo to samé, ale je nutné si uvědomit, že se nejednalo o krok, kdy Turecko slepě následovalo Řecko
- Turecká touha po úzké spolupráci se západní Evropou je patrná, daleko dříve než Řecko podalo žádost o přidružení

Římska smlouva o EHS

- **Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství**
- Dne 25. března 1957 byly podepsány dvě smlouvy – Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství (EHS) a Smlouva o založení Evropského společenství pro atomovou energii (Euratom)
- V obou nových Společenstvích přijímala rozhodnutí Rada na základě návrhu Komise
- Parlamentní shromáždění se rozrostlo na 142 poslanců
- Evropské parlamentní shromáždění poprvé zasedalo v následujícím roce, dne 19. března 1958. Římskými smlouvami bylo konkrétně stanoveno, že poslanci budou voleni v přímých volbách (to se realizovalo v roce 1979)

Cíl smlouvy

- Založila Evropské hospodářské společenství - šest zemí (Belgie, Německo, Francie, Itálie, Lucembursko a Nizozemsko), a jejím cílem bylo prostřednictvím obchodu usilovat o integraci a hospodářský růst.
- Vytvořila společný trh opírající se o volný pohyb:
  - zboží
  - osob
  - služeb
  - kapitálu
- Byla podepsána souběžně s druhou smlouvou, která zřídila Evropské společenství pro atomovou energii (Euratom)
- Římská smlouva byla při několika příležitostech změněna a dnes je označována jako Smlouva o fungování Evropské unie

Hlavní body smlouvy

- Cílem EHS a společného trhu bylo:
  - transformovat podmínky obchodu a výroby na území jeho šesti členů a
  - sloužit jako krok směrem k těsnějšímu politickému sjednocení Evropy
- Konkrétně:
- Signatáři sjednali, že:
- položí základy pro „stále užší svazek“ mezi národy Evropy,
- společným postupem zajistí hospodářský a společenský pokrok svých zemí s cílem zrušit obchodní a jiné překážky mezi nimi,
- zlepšit životní a pracovní podmínky svých občanů,
- zajistí vyvážený obchod a spravedlivou hospodářskou soutěž,
- zmenší hospodářské a sociální rozdíly mezi různými regiony EHS,
- postupně zruší omezení mezinárodního obchodu prostřednictvím společné obchodní politiky,
- budou se řídit zásadami Charty OSN a sdruží své zdroje, aby zachovali a posílili mír a svobodu, a vyzvou ostatní národy Evropy, které tento ideál sdílejí, aby se k nim v tomto úsilí připojily

Společný trh

- Smlouva:
- zakládá společný trh, na němž signatářské země souhlasí s tím, že budou postupně sladovat své hospodářské politiky,
- vytváří jednotný hospodářský prostor s volnou hospodářskou soutěží mezi podniky. Stanoví základ pro přibližování podmínek upravujících obchodování s výrobky a službami vedle podmínek zahrnutých již do ostatních smluv (Evropské společenství uhlí a oceli (ESUO) a Euratom),
- všeobecně zakazuje restriktivní dohody a vládní subvence, které mohou ovlivnit obchod mezi těmito šesti zeměmi,
- do těchto ujednání a celní unie zahrnuje zámořské země a území svých šesti členů za účelem jejich hospodářského a sociálního rozvoje

- Celní unie: - Smlouva zrušila kvóty (tj. stropy na dovoz) a cla mezi svými šesti signatáři
  - Zavedla společné vnější clo pro dovozy ze zemí mimo EHS a nahradila tak předchozí cla jednotlivých států
  - Celní unie byla spojena se společnou obchodní politikou, tato politika, řízená na úrovni EHS, a již nikoli na vnitrostátní úrovni, odlišuje celní unii od pouhého sdružení volného obchodu
- Společné politiky - Smlouva vytvořila některé politiky od začátku jako společné politiky členských zemí, včetně:
  - společné zemědělské politiky (články 38 až 47),
  - společné obchodní politiky (články 110 až 116),
  - dopravní politiky (články 74 až 84).

-

- Umožnila pro případ potřeby tvorbu dalších společných politik
- Po roce 1972 vytvořilo EHS společnou akci v oblasti politiky životního prostředí, regionální, sociální a průmyslové politiky
- Tyto politiky jsou spojeny se vznikem:
  - Evropského sociálního fondu za účelem zlepšení pracovních příležitostí pro pracovníky a zvýšení jejich životní úrovně,
  - Evropské investiční banky (EIB) s cílem usnadnit hospodářský rozmach EHS prostřednictvím investičního financování
- Orgány - smlouva zřídila orgány a rozhodovací mechanismy, které umožňují vyjadřovat vnitrostátní zájmy i společnou vizi
- Hlavní orgány jsou tyto:
  - Rada ministrů,
  - Komise,
  - Parlamentní shromáždění (později se z něj stal Evropský parlament),
  - Soudní dvůr

Turecko a EHS

- *Oficiálně Turecko vyjádřilo svůj postoj k EHS v červnu 1959, když podalo oficiální žádost o členství, tehdy se jednalo více o rozhodnutí založené na politickém očekávání, i když hospodářský význam tohoto rozhodnutí nelze opomenout*
- *Turecko od samotného počátku vystupovalo jako stát s obrovskou chutí se zapojit do evropského integračního procesu založeného na úzké hospodářské spolupráci*
- Po několikaletém vyjednávání byla dne 12. 9. 1963 mezi EHS a Tureckem uzavřena Dohoda ustavující přidružení mezi Evropským hospodářským společenstvím a Tureckem (tzv. Ankarská dohoda), jednalo se o dohodu o přidružení Turecka k EHS, která vstoupila v platnost 1. 12. 1964
- 31. 7. 1959 podalo Turecko oficiální žádost o přidružení k EHS. Turecká žádost následovalo jen několik dnů po řecké

- Turecký prezident I. İnönü byl z počátku proti a tureckou kandidaturu odmítal
- Nicméně i přes prezidentovu nechuť a skepticismus, Turecko svoji žádost podalo, představitele Turecké republiky k tomuto kroku vedla obava z budoucího postavení Řecka v rámci EHS a nově vzniklé pozice Řecka, která by mohla ohrozit turecké obchodní vztahy s EHS
- Turecko se rozhodlo nepřenechat veškeré výhody, které nabízel společný trh, Řecku
- Vyjednávání nebylo lehké, především díky politickým turbulencím, které vygradovaly na jaře roku 1960 státním převratem
- Cílem této dohody bylo vytvoření celní unie mezi Tureckem a EHS a to ve třech krocích (.

Fáze

- Přípravná fáze, přechodná fáze a konečná fáze
- Tzv. Ankarská dohoda byla, dle článku 238 Smlouvy o EHS, považována za dohodu o přidružení, tedy se jednalo o dohodu s evropskou zemí a EHS
- To také znamenalo, že samotnému podpisu Ankarské dohody předcházelo jednání Turecka a EHS a podpis a ratifikace na obou zúčastněných stranách proběhl v souladu s článkem 238 Smlouvy o EHS. Článek 238: *„Společenství může uzavřít s třetím státem, sdružením států nebo mezinárodní organizací dohody vytvářející sdružení, z něhož vyplývají vzájemná práva a závazky, společné a zvláštní postupy řízení. Ty dohody uzavírá Rada jednomyslným usnesením a po vyslechnutí názorů Shromáždění.“*
- Jestliže tyto dohody vyžadují změny této smlouvy, musejí být tyto změny napřed přijaty postupem stanoveným v článku 236

- Tento článek byl sepsán velmi obecně a umožňoval přidružení na základě tří základních skupin, respektive tří typu dohod: v první řadě se mohla jednat o snahu napomoci rozvoji dané země, dále t mohla být touha po zlepšení zahraničních obchodních vztahů a v neposlední řadě i byla samotná dohoda o přidružení
- Ve smyslu práva EHS bylo primárním cílem dohody o přidružení vytvoření celní unie mezi EHS a přidruženým (evropským) státem v tomto případě s Tureckou republikou
- Podle své povahy byla dohoda o přidružení mezinárodní smlouvou *sui generis* a byla v souladu s právním rámcem EHS, což znamenalo, že se nejednalo o přijetí do EHS, ale na straně druhé tento dokument byl více než pouhou obchodní dohodou
- Ankarská dohoda představovala mezinárodní závazek, kde na straně jedné vystupovalo Turecko a na straně druhé EHS

- Na rozdíl od smlouvy o přistoupení, jejíž funkce spočívala v samotném aktu přistoupení do EHS, nevytvářela tzv. Ankarská dohoda automaticky práva a povinnosti, které by byly závazné pro soukromý sektor a osoby, respektive jednotlivce a korporace
- Tedy dohoda o přidružení byla spíš jakýmsi záměrem a návrhem smlouvy o přistoupení, která byla mezinárodní smlouvou ve smyslu mezinárodního práva
- Ve smyslu právního rámce EHS bylo hlavním cílem Ankarské dohody vytvoření celní unie mezi EHS a přidruženým státem
- Nicméně Ankarská dohoda byla daleko ambicióznější, než se na první pohled jevilo. A to především proto, že vedle ustanovení celní unie tato dohoda předpokládala několik dalších možností hospodářské spolupráce a také sloužila jako základní krok, respektive přípravné etapa pro (možné, rozhodně ne automatické) budoucí členství Turecka v EHS

- Cíle Ankarské dohody byly neuvěřitelně ctižádostivé, vedle celní unie, zde bylo zohledněno několik dalších oblastí hospodářské spolupráce a také sloužila jako přípravná fáze po plné členství v EHS
- Článek 28 Ankarské dohody objasňoval tento předpoklad daleko detailněji. Samozřejmě znění článku 28 Ankarské dohody nemělo být považováno za automatický přechod mezi přidruženým členstvím a statusem plného členství - tento přechod samozřejmě závisel na splnění konkrétních podmínek a v neposlední řadě i na politických rozhodnutích všech zúčastněných stran
- Ve skutečnosti článek 28 Ankarské dohody poskytoval vyhlídku na plné členství a také přezkoumával možnosti přidruženého členství - rozhodně nebyl garancí přijetí Turecka do EHS, a to ani v případě, že bylo úspěšně dosaženo některých konkrétních podmínek vyplývajících z přístupové dohody

- K dosažení odsouhlasených politických cílů (myšleno obsažených v Ankarské dohodě) bylo předpokládáno, že dojde k postupné integraci s ustanovením celní unie, kde celní unie měla představovat závěrečnou fázi integrace
- Ustanovení celní unie bylo považováno za hlavní nástroj. Tento postupný a stupňující se proces integrace měl být dosažen ve třech stupních: přípravná fáze, přechodná a konečná fáze

Přípravná fáze

- Byla klíčovou z hlediska prvotního formování hospodářských obchodních vztahů mezi Tureckem a EHS
- Během přípravné fáze to bylo pouze EHS, které muselo splnit několik jednostranných závazků vůči Turecku. Tato fáze měla napomoci Turecku s posílením jeho hospodářství do takové míry, aby bylo schopno dosáhnout očekávaných výsledků nutných pro přechod z přípravné do přechodné fáze
- Konkrétní pravidla přípravné fáze byla definována ve dvou protokolech, které byly nedílnou součástí Ankarské dohody – Prozatímní a Finanční protokol
- Především se jednalo se o poskytnutí finanční pomoci a zrušení množstevních omezení na čtyři tradiční turecké vývozní komodity (tabák, lískové ořechy, sušené fíky a rozinky)
- Hlavním cílem přípravné fáze bylo hospodářsky přichystat Turecko, za výrazné pomoci tehdejšího EHS, na úspěšné naplnění povinnosti umožňujících přechod do následujících etap

- Přípravná fáze, měla trvat pět let, byla nastavena tak, aby v ní došlo k posílení tureckého hospodářství, také nastolila preferenční tarifní kvóty na turecké zemědělské produkty a současně byla Turecku poskytnuta půjčka v hodnotě 175 miliónů zúčtovacích jednotek
- Tato finanční podpora byla zaměřena podporu rozvoje tureckého hospodářství
- V průběhu přípravné fáze se Turecko mělo hospodářsky připravit na povinnosti, ke kterým se zavázalo a muselo je naplnit po dobu trvání přechodné fáze
- Přejít z přípravné do přechodné fáze musel proběhnout v souladu s článkem 1 Prozatímního protokolu, ve kterém bylo uvedeno, že po čtyřech letech od započetí přípravné fáze Rada pro přidružení posoudí aktuální stav tureckého hospodářství a následně bude rozhodnuto o datu započetí přechodné fáze dle článku 4 Ankarské dohody, respektive Rada pro přidružení navrhne další postup Rady pro přidružení byla ustanovena dle článku 6 Ankarské dohody
- Rada pro přidružení byla orgánem, který měl za úkol dohlížet na fungování dohody jako takové a jejím úkolem bylo postupné naplňování cílů plynoucích z Ankarské dohody, členové Rady pro přidružení: představitelé vlád členských zemí EHS, členové Rady EHS a Komise EHS a ze členů vlády Turecka

Přechodná fáze

- Přechodná fáze, podle článku 4 Ankarské dohody, vymezila společné a vyvážené práva a povinnosti, která měla vést k postupnému vytvoření celní unie mezi Tureckem a EHS. Současně také mělo dojít ke sjednocení hospodářské politiky Turecka a EHS a k zajištění řádného fungování přidružení
- Přesun z přípravné do přechodné fáze byl v souladu s článkem 1 Prozatímního protokolu
- Během přechodné fáze mělo Turecko v úzké spolupráci s EHS postupně uvést v životaschopnost celní unii a vzájemně sladit hospodářskou politiku obou zúčastněných stran, a to odstraněním celních bariér omezujících dovoz i vývoz, což mělo vést k volnému pohybu zboží
- Dalším krokem mělo být přijetí společného celního sazebníku na veškeré obchodní artikly

- Současně také během přechodné fáze mělo dojít k postupné integraci i jiných (hospodářských) sektorů
- Zejména se jednalo o volný pohyb pracovní síly a svobodu usazování se za účelem profese a poskytování služeb
- Ankarská dohoda taktéž pamatovala na dodržování pravidel EHS týkající se hospodářské soutěže a zdanění, vedle toho byl velký důraz kladen na sbližování tureckého právního systému
- Velmi významným bodem byl dohled a snaha o vyrovnanou platební bilanci zahraničního obchodu Turecka, v neposlední řadě se tzv. Ankarská dohoda věnovala koordinaci tureckého hospodářství s hospodářstvím EHS, směnnému kurzu a komerčním kapitálovým transakcím

- Přechodná fáze dle článku 4 neměla trvat déle než 12 let, k výjimce mohlo dojít na základě společného konsenzu
- Nicméně podmínkou bylo, že tyto výjimky nesměly záměrně zpomalovat a zamezovat formálnímu ustanovení celní unie
- Tedy celní unie musela být založena v přiměřeném časovém termínu, toto ustanovení bylo preventivním opatřením, které mělo řešit možné překážky na cestě k celní unii a v případě, že by se objevily jakékoliv komplikace, mělo se jednat i o návod k jejich řešení
- Stejně tak jako předchozí etapa, tak i ta přechodná nesměla trvat déle, než nezbytně bylo nutné

- Pro přechodnou fázi byl klíčový článek 7 Smlouvy o EHS
- Článek 7 zdůrazňoval tzv. povinnost nediskriminace na základě státní příslušnosti
  - tato povinnost nediskriminace byla přítomna naprosto všude, vztahovala se jak na osoby, věci a stejně tak i na chování členských států obecně
- Tato povinnost byla zásadní pro vytvoření společného trhu stejně jako pro celý integrační proces

Konečná fáze

- Finální/konečné fáze mělo být dosaženo po 17 – ti letech od podpisu Ankarské dohody, tedy v roce 1981
- Přesto i zde bylo počítáno s možným prodloužením. Nicméně započetí konečné fáze bylo podmíněno splněním nezbytných úkolů, tj. příslušných právních předpisů. Základní opatření vymezující ustanovení celní unie mezi Tureckem a EHS byly zahrnuty v článku 10 Ankarské dohody
- Třetí fáze znamenala vytvoření celní unie mezi Tureckem a EU - celní unie představovala naplnění závazků plynoucích z Ankarské dohody a Dodatkového protokolu
- Během této fáze došlo ke koordinaci hospodářské politiky a také k přijetí celního sazebníku Turecka se třetími státy
- V 80. letech. 20. století turecké hospodářství prošlo řadou reforem a také došlo k výrazné změně v hospodářské strategii: orientace na vývoz.

- Vývoz se stal hlavním hnacím motorem nové strategie tureckého hospodářství a tím pádem se spolupráce s ES stala ještě významnější
- Ve světle nových událostí Turecko v roce 1987 podalo první žádost o plné členství - zpráva Komise byla negativní
- Turecko pochopilo, že cesta k plnému členství vede přes ustanovení celní unie
- Jak již bylo zmíněno hlavním cílem Dodatkového protokolu, bylo ustanovení obchodní unie mezi Tureckem a Společenstvím a to v rozmezí 22 let
- Podle časového rozvrhu k tomu mělo dojít na konci roku 1995 - vyjednávání o celní unii začalo v roce 1994 a byla ukončena v březnu 1995
- Rada přidružení přijala rozhodnutí 1/95 na dokončení celní unie - EU se zavázala na finanční spolupráci s Tureckem
- Po vytvoření celní unie se vztahy Turecka a EU dostaly do nové fáze a cílem Turecka se stalo plné členství

Zemědělství

- Článek 11 Ankarské dohody se týkal zemědělského sektoru a obchodu se zemědělskými produkty
- Nicméně tento článek byl velmi neurčitý a vše bylo definováno pouze v obecné rovině, tedy že dle dohody o přidružení se tato dohoda vztahovala i na zemědělství
- Dle článku 11 Ankarské dohody turecké zemědělství muselo přijmout pravidla, která zohledňovala (tehdejší) společnou zemědělskou politiku EHS - v roce 1963/1964 ještě neexistovala společná zemědělská politika (SZP) EHS v dnešním slova smyslu, ale jednalo se o základní legislativní opatření upravující zemědělství a obchod se zemědělskými

- Zemědělskými produkty se rozuměly produkty uvedené v příloze II Smlouvy o založení EHS
- Část článku 11 Ankarské dohody vycházela z článku 38 Smlouvy o EHS. Z toho vyplývalo, že zemědělská kritéria EHS přešla pod společnou zemědělskou politiku
- Turecko během přípravné fáze získalo snížení cel a tarifních omezení na čtyři zemědělské komodity: surový nebo nezpracovaný tabák, rozinky, sušené fíky a lískové ořechy.
- Vyjednávání snížení cel bylo jedním z nejožehavějších témat, a to nejen v rámci EHS, ale například i u řecké vlády. I když ve srovnání s Řeckem se nejednalo o tolik výhod, protože na tradiční řecké produkty mohly být na trh členských států EHS dováženy bez jakéhokoliv množstvího omezení, zatímco na čtyři turecké komodity byly uvaleny množstvího limity

Finanční protokol

- Nedílnou součástí tzv. Ankarské dohody, jež byla podepsána na podzim roku 1963, byla také Finanční protokol
- Tímto Finančním protokolem byla Turecku odsouhlasena finanční půjčka v maximální možné výši 175 milionů zúčtovacích jednotek Evropského hospodářského společenství a musela být vyčerpána během pěti let od podpisu Ankarské dohody
- Tato pomoc byla účelově směřována s cílem financovat investiční projekty, jež měly zvýšit produktivitu tureckého hospodářství, současně tyto projekty musely být nedílnou součástí pětiletých plánů hospodářského rozvoje, respektive PPPR

-

Dodatkový protokol

- 11/1970 byl podepsán dodatkový protokol, platný od 1/1973
- To mělo stanovit pravidla pro uplatňování přechodné fáze, která by měla trvat nejdříve od roku 1973 do roku 1980, nejpozději však do roku 1995
- Společenství zpočátku považovalo přání Turecka rychle postupovat do druhé fáze za poněkud předčasné, protože byla dokončena jen malá příprava, ale bylo to znovu přesvědčeno politickými argumenty ve prospěch rozvoje vztahu
- V Ankaře vláda se S. Demirela pevně zavázala ke konečnému cíli plného členství a nerealisticky doufala, že Turecko předběhne V. Británii, Irsko, Dánsko a Norsko
- Nové síly v turecké politice, zejména islamisté vedeni N. Erbakanem, však byli proti ideologickému i protekcionis

- V závěru přípravné fáze, v roce 1970, byl podepsán Dodatkový protokol, upravující povinnosti a cíle následné – přechodné – etapy
- Tato etapa byla zaměřena na harmonizaci obchodních a ekonomických pravidel a podmínek s konečným cílem připojení Turecka k celní unii. Jednání o vstupu Turecka do celní Unie začala v roce 1993 a v lednu 1996 Turecko do celní unie skutečně vstoupilo (harmonizace se netýká nezpracovaných zemědělských produktů)
- Ještě dříve ovšem formálně začala třetí fáze vymezená v Ankarské dohodě – vstup Turecka do EU
- Podepsáním Dodatkového protokolu z roku 1970 se Turecko zavázalo k respektování závazků plynoucích z členství, včetně volného pohybu osob, dopravních prostředků, nebo zboží

- Dodatkový protokol - podmínky, detailní pravidla, časový harmonogram přechodné fáze (start 1/1973)
- Dodatkový protokol zpřesnil obecná pravidla obsažená v Ankarské dohodě
- Preambule Dodatkového protokolu: - 1. *„na základě vzájemných a vyrovnaných závazků postupné vytvoření celní unie mezi společenstvím a Tureckem“*
- 2. *„sblížení hospodářské politiky Turecka s politikou Společenství, aby se zajistilo správné fungování přidružení i rozvoj společných akcí, které jsou pro to nezbytné“*
- Položeny základy celní unie a také dle čl. 36 práva volného pohybu
- Podle Dodatkového protokolu se zbožím, na něž se vztahují ustanovení o celní unii, myslí veškeré zboží, které je ve volném oběhu a je vyrobené buď v EHS nebo Turecku, nebo je importované ze třetích zemí
- Dodatkový protokol - detailní pravidla pro implementaci celní unie nastavená Dohodou, která zakazuje veškerá cla a poplatky s rovnocenným účinkem, kvóty a opatření s rovnocenným účinkem

- Druhý Finanční protokol byl přijat společně s Dodatkovým protokolem a upravoval možnosti financování Evropskou investiční bankou ve druhé fázi přidružení
- K 195 milionům zúčtovacích jednotek určených pro půjčky se připočítá nevyplacená částka z období přípravného
- Změny v podmínkách pro čerpání půjček ve druhé fázi oproti první nebyly nijak výrazné, projekty byly financovány bez ohledu na hospodářské odvětví, pokud měly příznivý dopad na zvyšování konkurenceschopnosti tureckého hospodářství, rozvoj infrastruktury nebo byly jinak prospěšné k naplňování cílů vytyčených dohodou

- Skepticismus ohledně vhodnosti snižování tarifů a dalších obchodních překážek měl později sdílet Republikánská lidová strana pod Bülentem Ecevitem a více étatistická myšlenková škola v rámci státní byrokracie, zejména ve Státní plánovací organizaci
- Nicméně po vojenském zásahu v březnu 1971 byl protokol ratifikován tureckým parlamentem v červenci téhož roku

Zhoršení vztahů Turecka a sjednocené Evropy

- Od 2. poloviny 70. let a téměř po celá 80. léta se vztahy sjednocené Evropy a Turecka zhoršily
- Vztahy byly zasaženy krizemi mezinárodními i krizemi v Turecko a ve sjednocené Evropě
- 1973 EHS čelilo ropnému šoku - členské státy se namísto společného postupu snažily vyjednat co nejlepší podmínky pro sebe - narušení vztahů uvnitř sjednocené Evropy, a tím i vztahy se třetími zeměmi
- Dalším problémem sjednocené Evropy byla stále rostoucí nezaměstnanost a další hospodářské problémy
- Integrace započatá v roce 1963 nebyla moc úspěšná – nenaplnění tur. nadějí
- Sjednocená Evropa navýšila svůj podíl na tureckém importu o třetinu, Turecko žádný výrazný nárůst ve vývozu nezaznamenalo

- Čl. 60 Dodatkového protokolu 1970 - v případě vážných ekonomických problémů mohlo Turecko zavést ochranná opatření
- 1976 Turecko využilo této možnosti a odmítlo naplánované snižování cel a další otevření trhu – reakce sjednocené Evropy – zavedení cla na produkty oděvního a textilního průmyslu
- Turecko požádalo sjednocnou Evropu o vyjednání příznivějších podmínek na vývoz zemědělských a textilních produktů a navýšení finanční pomoci
- Sjednocená Evropa vyšla Turecku vstříc a 6/1980 byl podepsán nový dodatkový protokol
- Sjednocená Evropa se zavázala postupně snižovat dovozní cla vztahující se na zemědělské produkty a pootevřit pracovní trh
- Pracovníkům z Turecka bylo dle protokolu umožněno prodloužení pracovního povolení v závislosti na počtu let odpracovaných ve sjednocené Evropě a neomezený přístup k celému pracovnímu trhu mohli získat ti pracovníci, kteří měli minimálně čtvřletou zkušenost s prací v některém z členských států

Druhý finanční protokol

- Podpisem Finančního protokolu byla Turecku přislíbena finanční pomoc ve výši 600 milionů zúčtovacích jednotek
- Veškeré naděje vzaly za své 12. září 1980 – vojenský převrat
- Sjednocená Evropa - porušování lidských práv přestalo poskytovat finanční pomoc - 1982 zmrazila definitivně jakékoliv další vyjednávání
- K velkému překvapení Turecko zcela nečekaně na jaře 1987 požádalo o plné členství

- Následovalo období reforem v Turecku – cíl přesvědčit sjednoceou Evropu připravenosti Turecka na vstup
- Nicméně po tříletém posuzování se Komise vyjádřila k žádosti negativně - neuspokojivou situací v oblasti lidských práv, hlavně ve vztahu ke kurdské menšině
- Turecké hospodářství, ačkoliv od 80. let vykazovalo růst, nebylo na úrovni toho ve sjednocené Evropě
- Současně kyperský problém - zásadní argument proti vstupu

- Pozdní sedmdesátá léta - opozice vůči dohodě s EHS - stala se více hlasitá - postupné odstraňování obchodních bariér neprobíhalo, tak rychle a snadno, jak se na začátku zdálo
- S. Demirelova administrativa si stěžovala, že Turecku nebyl poskytnut dostatečný přístup na zemědělský trh Společenství, a na začátku roku 1978 Společenství začalo ukládat omezení na dovoz bavlněných textilů a textilu, což je hlavní průmyslový vývoz Turecka
- Mezitím po obnovení demokratické vlády v Řecku v roce 1974 požádala vláda Karamanlis o plné členství ve Společenství a nakonec toho dosáhla v roce 1981
- Později se tvrdilo, že tím, že Turecko nepodalo žádost ve stejnou dobu jako Řecko, a tím zaspalo šanci

- Postavení tureckých migrujících pracovníků ve Společenství se rovněž stalo kritickým problémem - od roku 1976 jejich počet dosáhl přibližně 600 000 plus asi 1 milion závislých osob a jejich platu v Turecku
- Do Turecka ročně přitekla cca zhruba 1 miliarda dolarů
- Podle článku 36 dodatkového protokolu měly obě strany zahájit proces umožňující volný pohyb pracovníků mezi Tureckem a Společenstvím v roce 1976
- Po dosažení tohoto data se EHS pouze dohodlo na zlepšení volného pohybu tureckých pracovníků.
- 10/1978 po vzestupu politických i ekonomických problémů - vláda B. Ecevita zmrazila závazky Turecka podle protokolu
- Pokrok byl obnoven až poté, co se S. Demirel vrátil k moci v říjnu 1979, ale byl poté znovu pozastaven vojenským převratem 1980

- Předchozí vojenské zásahy z let 1960 a 1971 vyvolaly malou nebo dokonce žádnou reakci hlavních evropských států, ale zásah z roku 1980 byl odlišný
- Evropská veřejnost si nyní více uvědomovala potřebu chránit demokratické normy v okolních státech
- Evropský parlament, který se více zabýval otázkami ideologického principu než vlády jednotlivých států nebo byrokracií, nyní vykonával více pravomocí ve strukturách Společenství
- Evropská reakce také nechala turecké vojenské vládcy v dilematu
- Na jedné straně byli pevně odhodláni pracovat na modernistické západní identitě Turecka - podpora vazeb se západními mocnostmi
- Na druhé straně jejich autoritářský režim byl v rozporu se závazkem západní Evropy udržovat demokratické standardy

- Naproti tomu USA byly méně pokud se jedná o respektované lidských práv a snahy zajistit rychlý návrat k demokratické vládě
- Západní mocnosti musely udržet otázku demokratizace na pořadu jednání, aniž by výrazně tlačily tureckou vládu, aby se zcela odcizila a nespolupracovala
- Na druhé straně generálové potřebovali prokázat dostatečný zájem o západ, aniž by otevřeně připustili, že jejich politika byla částečně diktována jejich západními spojenci (což by podkopalo jejich domácí postavení) nebo omezovaly jejich manévrovací schopnost na domácím území
- Naštěstí obě strany dokázaly spolupracovat

- První reakce na převrat z roku 1980 přišla z Rady Evropy, samostatného orgánu, ke kterému se Turecko připojilo v roce 1949
- Členství v Radě mělo hlavně symbolický význam, protože mu chyběl jakýkoli ekonomický nebo vojenský vliv, ale symbolika byla pro Turecká elitní - známka tureckých evropských kreditů
- Turecká delegace byla stažena z Parlamentního shromáždění Rady krátce po převratu a obnovena až několik měsíců po obnovení civilní vlády, i když členství Turecka v Radě nebylo formálně pozastaveno
- Konkrétněji se v květnu 1981 Rada pro přidružení Turecko - ES dohodla na návrhu balíčku hospodářské pomoci Turecku známému jako čtvrtý finanční protokol
- V příštím měsíci se hodnota zvýšila na 600 milionů ECU, ale pod tlakem Evropského parlamentu bylo jeho uvolnění podmíněno účinnými kroky k obnovení demokracie

- 11/1981 co generálové uzavřeli všechny předchozí politické strany
- Komise ES upevnila své stanovisko tím, že rozhodla, že za těchto podmínek nebude pokračovat v debatách o uvolnění prostředků
- Je obtížné s jistotou říci, zda stažení pomoci samo o sobě podstatným způsobem ovlivnilo politiku vojenské vlády - předchozí případ zbrojního embarga USA by naznačoval, že tomu tak nebylo
- Jeho symbolický význam však byl značný a pravděpodobně hrál nepotvrzenou roli při povzbuzování generálů k návratu k demokracii za přijatelných podmínek
- Západní mocnosti byly zároveň schopny prosazovat své cíle, aniž by vyvolaly obviňující nebo otevřený rozchod s Tureckem

- Ačkoli mnoho západoevropských pozorovatelů mělo počáteční pochybnosti o demokratických vizích obnoveného civilního režimu
- Turgut Özalův a jeho vstup k moci v roce 1983 tento obraz dramaticky změnil, protože byl v zásadě odhodlán liberalizovat turecký mezinárodní obchod, bez ohledu na dopady na vztahy s Společenství
- T. Özal ve skutečnosti řekl tureckému parlamentu v roce 1987, že „cílem programu ekonomické liberalizace a našich reforem bylo usnadnit naši integraci do Evropského společenství jako plnoprávného člena“
- Mohlo se jednat o zkreslení, protože T. Özal by se téměř jistě snažil liberalizovat turecké hospodářství stejně, ale jeho reformy určitě pomohly procesu hospodářské integrace se Společenstvím
- Přes T. Özalův osobní vztah k islámu a příležitostné výzvy k umírněnému islamistickému hlasování v domácí politice byl přesvědčen, že by to nemělo být překážkou případného přistoupení Turecka

- V důsledku toho bylo odstraňování obchodních překážek obnoveno po roce 1983 a v dubnu 1987 T. Özalova vláda podala formální žádost o plné členství
- Ačkoli se to ukázalo jako předčasné - Komise připravila své vlastní stanovisko k žádosti
- Po dlouhém jednání bylo vydáno v prosinci 1989 a formálně přijato Radou ministrů Společenství v únoru 1990
- Stanovisko Komise bylo v podstatě zdvořilým obnovením turecké přihlášky
- V hospodářské oblasti poukázala na „zásadní mezeru v rozvoji mezi Společenstvím a Tureckem“, což znamenalo, že Turecko by mělo velké potíže při plnění svých závazků vyplývajících z hospodářských a sociálních politik Společenství
- V politickém kontextu citovala spory Turecka s Řeckem, kyperský problém a skutečnost, že jeho režim lidských práv a „respektování identity menšin“ „ještě nedosáhly úrovně požadované v demokracii“

- Z těchto důvodů doporučila, aby žádná přístupová jednání nebyla zahájena nejdříve než po roce 1993
- Mezitím by se obě strany měly soustředit na dokončení celní unie, jak je stanoveno v dodatkovém protokolu
- V době vydání stanoviska komisař Abel Matutes potvrdil, že Turecko je stále způsobilé stát se řádným členem Společenství
- Bylo však jasné, že ne bezdůvodně se západoevropští partneři Turecka snažili tento proces co nejdéle odložit

Pracovní migrace

- *„Vzdej se jídla, Ahmete, vzdej se jídla Jalesi. Nalož své věci do vlaku, Osmane a Ayšo. leť do Turecka. Tvé marky váží málo, ale ta jejich hodnota. Leť domů se svými markami. Kup si parcelu ve svém velkém městě. I když hřbitovy jsou v posledních letech vykořeněné. V dnešní době nové hřbitovy slouží těm, co zemřeli hladem a čekají na svoji poslední píseň. Pro ty, které nezajímá zemědělství, samozřejmě jsou tu jiné možnosti, kde investovat. Nakoupit akcie, podíly a začít nový průmysl. Bez debat, když se vrátíš do své vlasti, měl by se z Tebe stát průmyslník. Co je na tom špatného? Už jsi přeci pracoval dost. V tomto smrtelném životě, už je přeci na čase, aby sis na práci najímal druhé, ať jiní pracují.“* YILDIZ, B. – Německý chléb (Alman Ekmeği)

- Turecko čelilo obrovskému demografickému tlaku, v důsledku dlouhodobého populačního růstu a s tím byl spjatý i nedostatek pracovních příležitostí
- Ve snaze ulehčit tureckému hospodářství a sociálnímu systému, které velmi trpěly pod nedostatkem pracovních míst, se objevila myšlenka spočívající ve vývozu nekvalifikované pracovní síly do zahraničí
- Dohody nebyly podepsány vládami jednotlivých zemí. První dohoda byla podepsána v roce 1957 ministerstvem práce spolkové republiky Schleswig–Holstein a vyústila v příjezd 12 tureckých středoškolsky vzdělaných osob s technickým zaměřením
- Následující bilaterální dohoda z října 1961 vymezovala nejen ochranu tureckých dělníků v SRN, ale také definovala práva a povinnosti, které vedly k naplnění cílů uvedených v PPPR
- V roce 1961 žilo v SRN pouze cca 2.700 tureckých dělníků, v roce 1963 to ž bylo více než 27.500

- První vlna přílivu dělníků do západní Evropy započala v roce 1961 a trvala až do roku 1973
- Nástrojem náboru se tehdy staly bilaterální dohody o náboru pracovních sil
- SRN podepsala tuto dohodu v roce 1961 (revidovaná 1964), následovaly dohody s Nizozemím, Belgií a Rakouskem v roce 1964, s Francií v roce 1965 a se Švédskem v roce 1967
- V období 1963–1967 turečtí občané odcházeli zejména do SRN, do Belgie, Nizozemí a do Rakouska
- V rozmezí let 1961–1973 Turecký zaměstnanecký servis vyslal do západní Evropy 789.980 osob a okolo 80 % (648 029) směřovalo do SRN

- První vlna turecké migrace za prací do západní Evropy spočívala na bilaterálních dohodách, které určovaly a formovaly pracovní migraci
- Například SRN vyžadovala registraci všech uchazečů o práci v západním Německu, žadatele se museli dostavit do Tureckého zaměstnaneckého servisu a zaregistrovat se
- Poslední slovo v náboru nových pracovních sil měly buď zástupci Německého zaměstnaneckého servisu, nebo přímo zaměstnavatelé v SRN
- Bilaterální dohody nejenže zajišťovaly proces náboru zaměstnanců, ale mimo jiné ověřovaly zdravotní stav, věk uchazečů (věk 20–40 let) a potenciální dovednosti žadatelů o práci, dále dohody umožňovaly kontrolu osobních dat jednotlivců a vymezovaly práva a povinnosti dotčených stran v případě zrušení/předčasného ukončení pracovního poměru

- Dohody o náboru pracovních sil fungovaly na principu pravidelného střídání
- Následně vznikla řada organizací, které napomáhaly nově příchozím například s hledáním bydlení a velmi často také s problémy právního charakteru
- Nicméně záhy byla ustanoveny spolky, které vznikaly ze samotné iniciativy zahraničních pracovníků, často fungovaly nezávisle na integračních a sociálních aktivitách hostující země
- Na samotném začátku veškeré zúčastněné strany chápaly tento proces pouze jako dočasný, tedy zúčastněné strany si navzájem pomohou, a jakmile dojde k nastolení rovnováhy (snížení nezaměstnanosti v Turecku, dostatek vlastních pracovních sil v západoevropských zemích), pracovní migrace nebude už více nutná

- Dohoda podepsaná mezi Tureckem a SRN byla založena na tzv. principu pravidelného střídání/reciprocity, kde jedna ze základních myšlenek, která definovala adepty na vyslání do SRN, pracovala s podmínkou, že dělníci vyslaní z Turecka do SRN, budou nekvalifikováni a právě onu důležitou praxi získají v SRN
- Navzdory tomu dělníci, kteří se ucházeli o práci v zahraničí, až v 50 % představovali zkušené odborníky ve své profesi
- Turečtí dělníci byly do SRN posílány na období jednoho roku, po uplynutí této doby se měli vrátit zpět do vlasti a své místo přenechat nově příchozím
- Ze samotné povahy dohody vyplývalo, že se jedná o dočasnou pracovní migraci, což se odráželo i na profilu jednotlivých uchazečů o práci v zahraničí
- Ve většině případů se jednalo o muže (85 %), kteří měli v Turecku rodinu (82 %), a důvodem proč odešli za prací do ciziny, byla snaha vydělat, co nejvíce a finančně podporovat rodinu v Turecku

- Druhá fáze turecké pracovní migrace byla založena na mezivládní spolupráci zúčastněných stran, kde za vyslání a usídlení tureckých dělníků byly zodpovědné vlády obou zemí. Jednalo se o období, kdy vznikl termín *Gastarbeiter*
- Dohody byly založené na již zmiňovaném principu pravidelného střídání po jednom roce
- V dohodách o náboru pracovních sil bylo stanoveno, že každý uchazeč musí projít zdravotní prohlídkou, náklady na cestovné hradil budoucí zaměstnavatel, a co bylo velmi zásadní, dohody obsahovaly detailní proces, jak nakládat s dělníky, kteří by se chtěli vrátit domů před vypršením smlouvy, a jak zacházet s těmi, kteří se dle smlouvy už vrátit museli
- Zkušenosti ukázaly, že takový to princip ve skutečnosti nebyl životaschopný

- Dělníkům nebylo dovoleno, aby si s sebou vzali své rodiny, byli ubytováni ve skupinových obydlích nebo v ubytovnách tzv. *Heim*
- Tedy nebyl jim umožněn každodenní, přirozený kontakt s místními obyvateli
- Navzdory tomu, že turečtí dělníci byli dlouhodobě odděleni od svých příbuzných, jejich primární snahou bylo prodloužení pracovní smlouvy a vydělat si možná co nejvíce, aby si mohli zajistit vlastní živnost, v případě návratu do vlasti
- Jedním ze zásadních důvodů proč princip pravidelného střídání nefungoval, byla nevěle zaměstnavatelů neustále najímat nové, nezkušené a nekvalifikované pracovní síly
- Což na jednu stranu bylo více než pochopitelné, ale na straně druhé to znamenalo porušení dohod

- Svaz německých odborů, který na počátku podporoval princip pravidelného střídání, velmi záhy ztratil zájem o více méně všechno, co se jakkoliv dotýkalo tureckých dělníků
- Německá vláda, jako základní iniciátor dohod, delegovala zodpovědnost, za poskytování informací a za zlepšení volnočasových Gastrabeitrů, na Organizaci sociální pomoci dělníkům, což byla odnož německé sociálně – demokratické strany
- Jedním z výsledků bylo založení poradenské organizace Türk – Danış, která podporovala spolupráci mezi tureckými dělníky a povzbuzovala zakládání nejrůznějších spolků
- Na stále rostoucí počet nově příchozích dělníků z Turecka zareagovala i německá televize a rádio - obě média do svého vysílání zařadila krátké programy v turečtině a ve snaze zamezit vzestupu černého trhu, respektive úniku tureckých úspor, byl dohodnut výhodnější směnný kurz

- Hospodářská krize v SRN v letech 1967–1968 - postihla automobilový průmysl
- Během této krize přišlo o práci více než 70 tisíc tureckých dělníků
- Se zlepšením německého hospodářství většina tureckých dělníků získala práci zpět
- Nicméně z této zkušenosti se řada tureckých dělníků poučila a čím dál tím více se začali registrovat do odborů
- Většina z nich hledala práci v Nizozemí, v Belgii a v Dánsku, velmi malý počet se vrátil zpět do Turecka